

תיקוני עירובין

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 232
טבת תש"פ

שבאים ממקומות אחרים להתארך בישוב, כל אדם שרגיל לטלטל עושה יותר מעשרה מעשים של הוצאה בשבת אחת, ובפרט שעוצר באמצע הדרך כמה פעמים, וכל עקירה והנחה זה מלאכה בפני עצמה, וא"כ מתוך מאה אנשים הרי זה אלף מלאכות ויותר, שמצילים ע"י עירוב אחד.

יתן ה' שכל העוסקים בעשיית העירובים ובדיקתם, יראו ברכה בכל מעשי ידיהם, ויצליחו לעשות את העירובים כהלכה ובצורה טובה, ויחזיק מעמד לזמן ארוך, ולא תבא תקלה מתח"י ח"ו. ומברכת השבת יתברכו ברוחניות ובגשמיות ובבנים צדיקים תלמידי חכמים.

צורת הפתח שעוברת על תעלת ניקוז

בבניית עירוב זה נתקלו בבעיה מצויה מאוד בישובים שיש תעלה לניקוז מי הגשמים, והיא עמוקה יותר מ" טפחים, וכמות המים שבה משתנית בכל מקום ומקום.

בגליון הקודם הבאנו מקרה חמור של ישוב שסמכו על הנחל כמחיצה לעירוב, והיו בו מגוון של בעיות, כגון שאין חיבור משפתו אל המשך המחיצות, וכן פירצת הגשר שעובר מעליו, וכן מצוי שיש קטע לאורך התעלה שהדופן של התעלה אינה משופעת כ"כ בשיעור תל המתלקט ונחשב פירצה הפוסלת. לכן בעירוב החדש וכן ברוב העירובים העירוניים לא מסתמכים על התעלה למחיצות העירוב, אלא עושים שורה של צורות הפתח שהם נחשבים למחיצה, ולא מתחשבים בתעלה. ואז הבעיה היא אחרת, שצריך לעבור עם המחיצות מעל התעלה, כדי לכלול גם את המשך הישוב שאחרי התעלה,

פיקוח שהעמודים יעמדו ישר

ובזה נתקלים בשאלה הלכתית כיון שלתעלה יש דפנות, א"כ הם יכולים לפסול את צורת הפתח העוברת מעליה.

והנה יש בזה כמה מקרים א. אם במקום שבו עוברת צורת הפתח התעלה אינה עמוקה י טפחים, או שהשיפוע של הדפנות של התעלה אינו בשיפוע של תל המתלקט, נוקטים להלכה שהצוה"פ כשרה לכתחילה, ולא מתחשבים במה שבמקומות אחרים יש בה עומק י טפחים. ב. באופן שרק צד אחד של התעלה תלול ומתלקט, ובצד השני אינו עמוק או אינו בשיפוע תלול. הרי זה פוסל לשיטות שמחיצה פוסלת צורת הפתח ועדיין אינו כמו שיש רשות בפנ"ע תחת צוה"פ. ג. אם התעלה עמוקה י ואין בתוכה מים עמוקים י טפחים. ובפרט שברוב המקרים היא יוצאת מתוך הישוב, ואינה עוברת אותו מצד לצד. יש דעות באחרונים האם היא נפסלת ע"י כ"כ. ד. אם התעלה עוברת מצד לצד, ובפרט אם יש בה מים עמוקים הרי זה חמור יותר.

והנה ציור זה כבר מבואר בגמ' ובשו"ע (סי' שנו"ו ס"א) לגבי תעלה שיש מעליה גדר או קיר, ואם התעלה עמוקה י טפחים, ועוברת מצד לצד של הישוב, מבואר בשו"ע שהיא פוסלת את העירוב, ולא מועיל הגדר שמעליה, וכל לא אומרים עומד מרובה מהגדר שקיימת בצד. כי התעלה היא מקום בפנ"ע, עד שיעשה מחיצה בתוך המים. בדברי המשנ"ב שם מבואר שנקט שדוקא כאשר המים עמוקים י טפחים, נחשב למקום בפנ"ע ופוסל. ודעת החז"א שאם אין בתעלה מים, כיון שהיא עמוקה י טפחים, לא מועילים הגדרות שמבחוץ, [אע"פ שהעומד מרובה, אך דופן התעלה מסלקת את העומד מרובה]. אך כל זה לגבי מחיצה, משא"כ לגבי צורת הפתח, יש חסרון נוסף שיש מחיצה או קרקע רשות אחרת בתוך חלל הפתח, ובה דנו האחרונים שמא זה פוסל את כל הצוה"פ, והפירצה היא לא רק בתוך התעלה. וזה יכול לפסול גם לדעת המשנ"ב.

ולמעשה נוקטים בעירוב שכונתי לאסור כל תעלה שיש לדפנותיה דין מחיצה, [דהיינו עומק י טפחים בשיפוע שכשר לתל המתלקט] ובעירוב עירוני רבים מקילים כאשר התעלה אינה מוגדרת רשות בפני עצמה, דהיינו שהיא פתוחה לתוך הישוב בצורה שאינה עמוקה או מתלקטת, ואז נשאר רק ענין של מחיצה תחת צוה"פ, [וגם זה לא מחיצה גמורה, אלא בשינוי זוית הקרקע, ואכמ"ל].

עירוב חדש לשכונה שלא היה בה עירוב כלל

בשבוע זה זכינו בס"ד להעמיד עוד עירוב כשר לשכונה בדרום, שגרים בה תושבים דתיים, ולא היה בה עירוב כלל. עקב הנחיצות של העירוב במקום זה, יצאנו במבצע להקים את כל העירוב תוך מספר ימים, למקום הובא טרקטור עם מחפרון, שיעשה את הפירת הבורות במהירות ויקצר את התהליך כמו"כ ליציקת הבטון שנעשית בדרך כלל בצורה ידנית או בעזרת מערבל קטן לכל עמוד בפני עצמו, במקרה זה הביאו משאית בטון כדי לעשות את כל יציקת העמודים באותו יום. ובס"ד העמידו עשרות עמודים באותו יום.

תהליך ההתקנה: הפירת הבור לעמודים

נשאלת השאלה איך יתכן מקום שגרים דתיים ואין בו עירוב, הרי כולם אומרים שבכל מקום יש רב, ויש מועצה שעושה עירוב, ואין בעיה של טלטול למי שסומך על עירוב.

גם כשהמועצה מאשרת התהליך לא קל

ממקרה זה ומעוד עשרות מקומות אנו לומדים שאין כזה כלל, ולא בכל מקום יש עירוב, וגם במקום דתי צריך לדעת שגם זה צריך דרישה של הציבור, זה לא נעשה מאליו. במקרה זה מדובר בהרחבה של ישוב, שנבנו עוד עשרות דירות, אדגו לעשות להם כבישים, מדרכות, תאורה ושאר התשתיות, אבל העירוב נותר בהמלצה בלבד. למרות שיש מועצה דתית אזורית, וגם יש בישוב הרבה שומרי תורה ומצוות, בכל זאת עברו כמה חודשים מזמן שנכנסו לגור, ועדיין לא נעשה שום דבר בענין. אחד מהתושבים הדתיים פנה למועצה ולועד הישוב, ונדנד להם הרבה פעמים, ואז התחילו הדברים לזוז. גם אח"כ, בכל שלב הוא היה צריך להזכיר ולבקש ושוב ושוב, וגם ראש ועד הישוב שהוא אדם ירא שמים פנה אל המועצה שוב ושוב, וכל שלב היה צריך לפנות מחדש ולבקש מחדש. עד שבס"ד הגיע לידינו אישור ביצוע העבודה, שנעשתה בשבוע זה.

פירת הבור להנחת עמודי העירוב

המכשול כשאין עירוב, והזכות בעשיית העירוב

במקרה זה ובעוד מקומות דומים, אנו רואים את אחת מהסיבות שלא לסמוך סתם שיש עירוב, וגם מי שסבור להקל, צריך לדעת שעדיין יש מקומות שבהם אין עירוב כלל. במקרה זה מדובר בשכונה חדשה, אבל יש גם מקומות וותיקים שאין להם עירוב, כל מקום והסיבה שלו. כעת יש כמה ישובים בדרום ששרב בישוב אומר למי ששואל שאין עירוב בישוב. וגרים בהם עשרות אנשים שבדברים אחרים הם שומרי שבת, ובנושא הטלטול לצערינו ה' ירחם עוברים בשגגה מידי שבת עשרות פעמים, כי לא מבינים את עוצמת האיסור, שלא לקחת שום חפץ, אפילו לא לחצר [שברוב המקומות אינה מוקפת בפנ"ע]. לא להזיז שום כסא ועגלה בחצר, ועוד עשרות דברים שאנשים שהורגלו לטלטל, אינם שמים לב למעשיהם בנושא זה. לעומת המכשול הגדול כשאין עירוב הקמת העירוב במקומות כאלו, זו הצלה גדולה וזכות עצומה. בפרט כאשר מבצעים את ההתקנה ע"י אנשים הבקיאים בהלכה, ומצליחים להגיע לרמה כשרה ע"פ דין, ומעמידים אחראי שיבדוק כראוי. הרי בכל עירוב אחד כזה מונעים אלפי חילולי שבת כל שבת, בין כלפי התושבים שגרים במקום, ובין כלפי אלו

יציקת הבטון לתוך הבור

צוה"פ על תל בזוית שאינו מתלקט

בעירוב הנ"ל השתדלנו למצוא מקום שהתעלה אינה משופעת, כדי שהעירוב יהיה חרט וטוב ככל התעורה, וכאן התעורה שאלה נוספת מה הדין כאשר דופן התעלה עולה בשיפוע, ואם נמדוד אותו בקו ישר מלמטה למעלה הוא עולה י' טפחים בתוך ד' אמות בשיעור תל המתלקט, אבל החוט של צוה"פ עובר על התעלה באלכסון שאם נמדוד את התלילות בזוית זו, אינה עולה י' טפחים בתוך ד' אמות. מה דינו, האם מודדים לפי הזוית של הצוה"פ, דהיינו שהיא עוברת על קרקע שאינה משופעת כ"כ, או שמא מחשבים לחומרא לאיזה צד שיש יותר שיפוע, ואם בזוית אחת זה שיפוע המתלקט, הרי זה פוסל גם כלפי זויות אחרות.

נידון זה קיים גם כשעושים צוה"פ במרוד של הר שיש בו שיפוע תל המתלקט, וחוששים לשיטתו שמחיצה שעוברת תחת צוה"פ פוסלת א"כ אם יעמידו עמוד אחד למעלה בהר, ועמוד שני למטה, וימשכו חוט מזה לזה, הרי צלע ההר שתחת החוט, הוא כמחיצה תחת החוט. אבל יש אפשרות לעשות צורת הפתח שתעלה את ההר בצורה מזוגזגת, כמו כביש מתפתל בעליה להר מירון, שעי"ז אין תל המתלקט בקו של צורת הפתח, אלא הצוה"פ מהלכת לאורך התל, וכך אפשר בשלבים לעלות את ההר בצוה"פ כשרה. פתרון זה ראינו לפני כמה שנים בעירוב של גבעת המורה בעיר עפולה.

אבל יש אומרים שזה לא פותר את הבעיה של מחיצה תחת צוה"פ, כי במקרים אלו יש תל שהוא מחיצה תחת צוה"פ, גם אם בכיוון הזה המתפתל של קו החוט אינו מתלקט לגובה י', אך עדיין אותו מקום מתלקט לכיוון אחר, לכיוון מורד ההר, [וגם אם זה לא מחיצה לכיוון החוט ממערב למזרח (לדוגמה), בכל זאת הוא מחיצה לכיוון שעולה מצפון לדרום, ואינו דומה לכביש המתפתל שבהתפתלות שלו הקרקע ישרה], וא"כ יש לו דין מחיצה, וממלא לא יעזור שהחוט עובר עליו באלכסון, כיון שבסב"כ הוא עובר על מחיצה שעולה מתחתית התל אל המקום הגבוה של העמוד השני, ודבר זה צריך עיון היטב, ואכמ"ל.

לפ"ז נבין גם את המזהה של צוה"פ שעוברת על התעלה, אם היא עוברת באלכסון, ובקו הזה אין בדופן התעלה שיעור מתלקט, ומ"מ בקו ישר ביחס לירידה לתעלה, יש בה שיעור המתלקט, א"כ זו מחיצה תחת צוה"פ, לכן לכתחילה צריך לעשות את הצוה"פ במקום שהדפנות אינם בשיפוע של תל המתלקט.

שאלות דחופות ממשפחות שנתקעו בפקק בניית שבת

ביום שישי האחרון, התעוררו פתאום שאלות דחופות בנושא התחומין, כשעשרות יהודים חרדים יראי שמים, היו תקועים באוטובוסים בפקק בכבישי הצפון, במקום המועד לפקקים סמוך ליקנעם, [ביציאה מכביש 6], וזמן השקיעה התקרב, והם באמצע הדרך ללא פתרון להגיע למחוז חפצם, וכנראה גם לא יספיקו להגיע אל עיר או מושב. הנוסעים התחילו לשים לב להלכות שבת הנוגעות למצב כזה, שפתאום הולך לקרוא להם דבר שבת באלכסון, ובקו זה לא יועיל אלא אפשרות להמשיך, בלי קידוש, בלי תפילה בבית כנסת, בלי חלות לסעודת שבת. אולי הם ירדו מהאוטובוס בשקיעת החמה, וילכו כמה שאפשר, שעה או שתיים עד שיגיעו. אבל גם זה אי אפשר. אסור ללכת יותר מאלפיים אמה, שיעור תחום שבת. הנה דברי הגמרא של מי שחשכה לו בדרך, שקונה שבתה במקומו, ויכול ללכת רק עוד אלפיים אמה.

אדם אחד שלף עוד ידיעה, שיש קולא למי שבא בדרך, שאם מכיר אילן או גדר ואומר שבתתי תחתיו, יכול ללכת ממנו עוד אלפיים אמה, וא"כ נקבע שהשבתה שלנו באילן שבחצר של פלוני בעיר הקרובה, ונלך לשם ברגל. אבל מבואר בגמ' ובשו"ע שגם זה לא יועיל אלא כשהאילן נמצא בתוך אלפיים אמה למקום שהוא שם, וכעת הוא במרחק של כמה קילומטרים מהמקום הראשון שבו יוכל להיות קשה לתאר את המהומה והלחץ שהיה שם.

האחראי על העירוב ברכסים סיפר לנו שאחד מהם הגיע לבית הכנסת ברכסים, עשר דקות אחרי שקיעת החמה, עם טרמפ ע"י נהג שלטענת הנהג הוא גוי, ואחרי שנכנס והתחיל להרגע, שאל מה דינו, האם מותר לו לצאת מבית הכנסת להתארח באחד הבתים. והנה יש בזה כמה נידונים. א. מצד מלאכת שבת שהגיע ברכב עם נהג גוי, הוא עשה כדון, כיון שהגיע בתוך זמן בין השמשות, ובזמן בה"ש התירו אמירה לגוי לצורך מצוה וצורך גדול.

איסור תחומין בבין השמשות, והיכן קנה שבתה

ב. מצד איסור תחומין שהוא עבר את שיעור התחום, כי בנסיעה של רכב עוברים את שיעור התחום בפחות מדקה אחת, ואם הוא הגיע כעבור עשר דקות בודאי שמזמן השקיעה עבר יותר מארבעת אלפים אמה מחוץ לעיר. לגבי זה מבואר בפוסקים שלא גזרו על שבות בבין השמשות, ומוכח שגם איסור תחומין הותר בבין השמשות לצורך מצוה, כמ"ש בקושית התוס' (עירובין דף לה. ד"ה נתגלגל), ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' מ"ה), ובשו"ת עולת שלמה (סי' ד'), וכיון שאם ישאר בדרך לא יוכל לקיים קידוש וסעודת שבת ועוד מצוות, מותר לו ללכת [בלי לטלטל ובלי רכב, או ע"י גוי], ובתנאי שיגיע בתוך זמן בין השמשות.

ג. אבל לכאורה יש לו איסור כעת איסור תחומין, גם אם היה מותר לו ללכת בבין השמשות כי מ"מ שבתתו היא היכן שהיה בבניית השבת. וכיון שבכניסת שבת בשקיעת החמה היה רחוק מהעיר יותר מאלפיים אמה, וקנה שם שבתה, א"כ עכשיו דינו כמי שנמצא מחוץ לתחום שאפילו אם יצא בשוגג אין לו אלא ד' אמותיו (סי' ת"ה ס"א). אלא שמצד זה היה אפשר להתיר לו את כל "רשות היחיד" שנמצא בה דהיינו כל היקף העירוב, כדון מי שיצא מהתחום בשוגג והניחוהו בדיר או בסהר (סי' ת"ה ס"ו, וע"ש בבה"ל בעיר שאינו סומך על העירוב שבה) [ויש להסתפק מה דרגת השוגג במי שידע שהוא צריך לברר ואין לו אצל מי לברר, והלך ועשה מעשה, האם אינו נחשב מזיד, ועכ"פ במצב הנ"ל שהגיע בתוך בין השמשות והיה מותר לו ללכת ודאי שאינו כמזיד, ויש לו היתר בכל העירוב].

ד. האחראי הנ"ל העלה רעיון אחר לומר שבמקרה זה מותר לו ללכת בכל העיר, ועוד אלפיים סביב לה, ודינו כמי שקנה שבתה בעיר. משום שמבואר בשו"ע (סי' תט"ו ס"ב ג') שלכתחילה השביתה נקבעת משקיעת החמה ואילך, וצריך להניח עירוב תחומין לפני בין השמשות [ושונה מעירוב צורות שאפשר להניח בבין השמשות], אבל בדיעבד אם הניח באמצע ביה"ש הוי עירוב, ויש חולקים, ובביאור הלכה (ד"ה ויש) האריך שאע"פ שבשו"ע נראה שהלכה כדעה הראשונה, מ"מ רוב הפוסקים סוברים שאפילו בדיעבד לא חל. ובביאור הלכה (ד"ה ואם) כתב להקל כשהניח לפני סוף ביה"ש דר' יהודה, דיש לצרף שיטת רבי יוסי שעדיין לא הגיע בין השמשות. ולפ"ז אפשר לומר שאותו אדם יקנה שבתתו בסוף בין השמשות בלי עירוב תחומין, אע"פ שבתחילת השקיעה לא היה יכול לקנות שבתה במקום הזה, כי היה רחוק ממנו מאוד, מ"מ כעת שנמצא בסוף ביה"ש בעיר, יקנה שבתה ברגעים אלו ע"י שבתה במקום רגליו, כמו המניח עירוב בסוף ביה"ש. ועיין בספר תחומי שבת (פ"ג הערה מ"ו) שצידד לומר בציור כזה שיהיה לו דין חמר גמל, שמא קנה עירוב שבתתו בין השמשות. אבל לפחות באופן שמפרש את שבתתו בבאותו זמן, י"ל שקונה בסוף ביה"ש.

קניית השביתה במהלך מלפני שקיעת החמה בלי לעצור

ה. עוד דנו הרבנים באופן שאין לו דרך להגיע לעיר, ואין לו נהג גוי, צריך לרדת מהרכב או מהאוטובוס, וללכת עד אלפיים אמה. יש לדון האם יהיה מותר לו ללכת בלי לעצור, שבאופן שהולך מלפני שקיעת החמה, דעת הרמב"ן (עירובין דף מג.) שאינו קונה שבתה בהליכתו, אלא רק כשעוצר, ולפ"ז אם לא יעצור אינו קונה שבתה ואין לו תחום, וילך בלי הפסקה עד שיגיע לעיר וכשיעצור בעיר יקנה שבתה בכל העיר. אבל בד"ן זה עיין בביאור הלכה (סי' ת"ד ס"א ד"ה ממקום) שהביא דברי הרמב"ן וכתב שמסתימת הפוסקים מבואר שאדם בספינה קונה שבתה אפילו כשהספינה מהלכת, ובאמת שברשב"א (בעבוה"ק ה, כא) מבואר שאדם קונה שבתה גם במהלך, ושונה ממים שאינם קונים שבתה כשהם ניידיים כל זמן בין השמשות. וכבר העירו שלכאור הרשב"א חזר בו ממש"כ בחידושים שם. וכן מבואר בערוך השולחן (סי' ת"ט ס"ח) שגם אדם מהלך קונה שבתה, כיון שביכלתו לעמוד. והבה"ל נשאר בצ"ע למעשה, וא"כ צ"ע אם בשעת הדחק שאדם נמצא בדרך במציאות של היום, שאין איתו מזון כלל, ואין לו תנאים להישרדות יום שלם, אולי בשעת הדחק וסמוך על הרמב"ן וילך מלפני שקיעת החמה עד מקום ישוב בלי לעצור לרגע, ושם יהיה לו אלפיים אמה ממקום שעצר. וצ"ע.

ו. ויש להוסיף שבכל אופן אם יש ישוב קרוב, ורואה שהשקיעה מתקרבת, יכנס לישוב ההוא ויתארח בו למרות שלא יהיה במקום המתאים לתכניתו, ולא ימתין למצב שח"ו יגיע לחילול שבת. ובמקרה זה שמדובר בפקק באזור יקנעם, ציין האחראי הנ"ל שיש קטע מהכביש שנמצא בתוך התחום של יקנעם, ועל כן צריך לרדת שם מהאוטובוס, ויפרש ששבתתו תהיה ביקנעם, ויצעד ברגליו יחפש מקום להתארח שם. בדברים אלו אנו רואים, שיש זמנים שפתאום דיני התחומין המורכבים נוגעים למעשה, וצריך לדעת אותם, ולפחות לשים לב לשאלו ולקיים.

ונסיים את הענין בדברי הרבנים שביקשו לחזור ולעורר ולהזהיר, להקדים את הנסיעה יותר ויותר, שלא להגיע ח"ו למצבים כאלו, שנוגעים לחילול שבת ממש, שנקלעים למצבים דחוקים וקשה לעמוד בנסיון, ועושים דברים שאסור לעשות, בנסיעה אחרי הזמן, ובנשיאת החפצים באופן אסור ואכמ"ל רח"ל, ואף אם מגיעים בדקות הסמוכות להדלקת נרות, מצוי שנכשלים מחמת שלא מספיקים לסדר את כל הדברים. על כן חובה גמורה להקדים עוד יותר את היציאה, והיוצאים לצפון יצאו מהעיר בשעה שתים עשרה, ולא אח"כ. ולשומעים יונעם, ולמזהיר ולנזהר, שלומים את כמי נהר.

עדיין אפשר להצטרף לשיעורי התחומין

בבני ברק • 052-7676-605 / בירושלים • 0534-18-6778

במודיעין עילית ובית שמש • 055-678-3323

אופקים • 052-711-2991 / נתבות • 054-84-27153